

Remiss av betänkandet Ett modernt och anpassat regelverk för krigsmateriel, SOU 2024:77 (UD2024/16574)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del förslagen i utredningen ”Ett modernt och anpassat regelverk för krigsmateriel, SOU 2024:77. Utredningen har haft uppdraget att överse regelverket kring krigsmateriel i ljuset av det svenska Nato-medlemskapet.

Nedanstående yttrande begränsar sig till frågorna som rör sekretess, tryck- och yttrandefrihet och meddelarskyddet. Förutom i de delar som framgår nedan avstår vi från att yttra oss.

Vad avser sekretessreglerna föreslår utredningen en utökning av Offentlighets- och sekretesslagen (OSL) till att omfatta uppgifter om programvara, teknik eller tekniskt bistånd som rör krigsmateriel och produkter med så kallade dubbla användningsområden.

Tystnadsplikten enligt ovan föreslås ha företräde framför den grundlagsskyddade meddelarfriheten och tryck- och yttrandefriheten.

Journalistförbundet anser att det finns brister i utredningens behovsanalys såvitt gäller detta. Svensk vapenexport och internationella krigsmaterielsamarbeten har en många decennier lång historia och

svensk försvarsindustri är världsledande på många områden. Ingenting i utredningen pekar på att befintligt regelverk som möjliggör insyn är till men för försvarsindustrins samarbeten eller i övrigt hämmar svenskt försvar och svensk säkerhet.

Därför kan det ifrågasättas om den föreslagna ändringen i tryckfrihetsförordningen alls löser ett praktiskt och faktiskt problem. Det står inte klart att utökningen av sekretessen krävs utifrån några internationella förpliktelser.

Journalistförbundet anser särskilt att tystnadsplikten vad gäller produkter med dubbla användningsområden är alldeles för brett och riskerar vålla svåra gränsdragnings- tolknings- och rättssäkerhetsproblem.

Därutöver riskerar förslagen, om de blir verklighet, att försvåra journalistisk granskning av svensk försvarsindustri, säkerhetspolitik och försvarssamarbeten. I en tid då försvars- och säkerhetsfrågor är mer angelägna än på mycket länge, och åtnjuter stort intresse från allmänheten, är det djupt olyckligt att inskränka möjligheten till insyn i dessa frågor.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget till ändring i Offentlighets- och sekretesslagen.

Behovsanalysen brister avseende faktiska problem

Inskränkningar i tryck- och yttrandefriheten fordrar ett påtagligt behov som trumfar allmänintresset av insyn. Utredningen presenterar inga vägande argument för att utöka tystnadsplikten, inskränka meddelarfriheten och förbjuda spridning av information om krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden.

Svensk försvarsindustri har en mycket lång historia av världsledande produkter, omfattande internationella industrisamarbeten ligger till grund för svensk försvarsförmåga och svensk säkerhet. Det svenska Nato-medlemskapet och det utökade försvars- och försvarsindustripolitiska samarbetet i Europa gör försvarsindustrin mer angelägen än kanske någonsin. Förtroendet för svensk försvarsindustri måste anses vila på befolkningens möjlighet till insyn i den och samma sak gäller naturligtvis försvarsindustriella samarbeten.

Utredningen förmår inte visa att svensk försvarsförmåga, i synnerhet försvarsindustrin, lider men av befintligt regelverk. Svensk försvarsindustri har varken före eller efter Nato-medlemskapet sett några problem i sina omfattande internationella samarbeten till följd av nuvarande möjlighet till insyn.

Det framgår heller inte av utredningen några tungt vägande säkerhetspolitiska skäl i övrigt till att utöka sekretessen i sådan här omfattande utsträckning.

Mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Behovsanalysen brister avseende internationella förpliktelser och jämförelser

Det framgår inte av utredningen att ett Nato-medlemskap, europeiskt samarbete eller andra internationella samarbeten på krigsmaterielområdet fordrar inskränkningar i vår öppenhet. Vi omfattas inte av några av utredningen identifierade internationella förpliktelser som fordrar inskränkningar i allmänhetens insyn.

Utredningen saknar också, oavsett förpliktelser, en fullödig internationell utblick och rättslig analys och jämförelse ur ett komparativt perspektiv. Även om en sådan utblick, analys och jämförelse fanns vore det inte ett tillräckligt tungt vägande argument för utredningens förslag.

Även mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Särskilt om dubbla användningsområden

Förslaget till ändring av Offentlighets- och sekretesslagen gäller inte bara krigsmateriel, utan även produkter med så kallade dubbla användningsområden (s.k. PDA). Dessa kan i grund och botten vara vilka produkter som helst, så länge de också uppfyller definitionerna i EU-förordningen om produkter

med dubbla användningsområden¹. PDA inkluderar programvara och teknik, och det är inte svårt att förstå att ganska omfattande mängder kan ha ett sådant användningsområde som avses i förordningen. Att inkludera PDA i tystnadsplikten gör rättsläget komplicerat och svåröverblickbart. Det är inte alls säkert att en journalist, en ansvarig utgivare eller någon annan känner till eller kan överblicka vad som utgör och inte utgör en sådan produkt. Det är heller inte självklart att den som annars omfattas av meddelarskydd känner till denna definition eller dess avgränsningar. Detta skapar rättssäkerhetsproblem och riskerar, förutom att begränsa insynen, att sekretessen överanvänds, att journalister undviker viss granskning och att uppgiftsinnehavare av ren osäkerhet undviker att lämna uppgifter till medier trots att dessa inte skulle omfattas av tystnadsplikten.

Givet denna omfattande utökning av tystnadsplikten ihop med dess inbyggda rättsosäkerhet och oförutsebarhet kommer såväl allmänhetens legitima insyn som mediers granskningar att minska, alldeles oavsett förbudets egentliga omfattning.

Även mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Utredningens förslag försvårar journalistisk granskning och minskar allmänhetens legitima insyn

Svensk försvars- och säkerhetspolitik är mer aktuell än på decennier. Samma sak gäller våra internationella samarbeten, särskilt i ljuset av Nato-medlemskapet och EU:s utökade säkerhets- och försvarspolitiska betydelse.

Denna betydelse speglas av allmänhetens ökade intresse: Denna vecka visade opinionsinstitutet Demoskop att frågan är den tredje viktigaste för svenskarna, före ständigt aktuella ämnen som till exempel skola och utbildning, ekonomi och klimat respektive miljöfrågor².

Frågornas vikt och allmänhetens ökade intresse fordrar insyn i vår försvarsindustri, våra försvars- och försvarsindustrisamarbeten och försvarsindustrin i allmänhet. Insynen utgör en nödvändighet för förtroendet för desamma.

Utredningens förslag minskar drastiskt folkets legitima insyn och försvårar därmed journalistisk bevakning i motsvarande mån. Detta vore till men för förtroendet för svensk försvarspolitik, internationella samarbeten och försvarsindustrin, inte tvärtom. Öppenhet är ett genuint svenskt intresse som försvarspolitiken ska värna, inte tvärtom.

Även mot denna bakgrund avstyrker Journalistförbundet utredningens förslag.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet

¹ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS FÖRORDNING (EU) 2021/821 av den 20 maj 2021 om upprättande av en unionsordning för kontroll av export, förmedling, transitering och överföring av samt tekniskt bistånd för produkter med dubbla användningsområden (omarbetning), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:02021R0821-20241108>

² <https://www.svd.se/a/W0Bnld/opinionsundersokning-fragan-kan-stalla-till-det-for-socialdemokraterna> (Hämtad den 26 mars 2025)